

אגף ממשל וחברה

قسم والمجتمع

חדר משלנו

היוזמה הבינמגזרית לפתרונות
דיור עבור צעירים בסיכון

"חדר משלנו"- היוזמה הבינמגזרית לפתרונות דיור וליווי עבור צעירים חסרי
עורך משפחתי

מרץ 2014

"Home is where someone notices you are not there"

"בית הוא המקום בו מישהו מרגיש בחסרונוך" (מתוך: 'פרויקט לזרוס' מאת אלכסנדר המון)

1

תוכן עניינים

3.....	רקע.....
3.....	א. עבודת השולחן העגול הממשקי, משרד ראש הממשלה.....
4.....	ב. צעירים בסיכון בישראל- רקע כללי.....
4.....	ג. הגדרת אוכלוסיית היעד- צעירים חסרי עורך משפחתי חסרי דיור.....
6.....	ד. משמעותו של העדר דיור.....
7.....	ה. רצף הסיכון ורצף היכולת.....
8.....	מתודולוגיה.....
8.....	א. צוות דיור- הגופים השותפים למהלך.....
9.....	ד. צוות דיור.....
9.....	ה. צוות משנה למודלים.....
9.....	ו. מפגשים לבחינת מודלים ספציפיים.....
9.....	ז. קבוצות מיקוד.....
10.....	ח. מאגר פתרונות דיור קיימים עבור צעירים וצעירות חסרי עורך משפחתי.....
10.....	1. פתרונות דיור לצעירות בשירות אזרחי לאומי.....
11.....	2. פתרונות לחיילים בודדים-.....
13.....	המלצות הצוות 13
13.....	א. רצף המודלים המומלצים.....
13.....	ב. שותפים עסקיים ופילנתרופיים פוטנציאליים.....

השולחן הממשקי מופעל על ידי
הממשלה ובמימונה באמצעות:

אגף ממשל וחברה
قسم والمجتمع

- ג. איתור הצעירים לתכניות הדיור 18.....
- ד. תכניות הליווי לדיור 18.....
- ה. הגורם המתכלל 19.....
- סיכום 20.....
- נספחים 23.....
- נספח א': הרכב חברי צוות הועדה 23.....
- נספח ב': נייר רקע צעירים בסיכון חסרי עורף משפחתי 23.....
- נספח ג': סקירת מענים קיימים בתחום דיור ודירוגם לפי מידת אינטנסיביות הליווי 23.....
- נספחים ד'-ח': סיכומי פגישות צוות דיור והמצגות הנלוות 23.....
- נספח ט': סיכומי פגישות צוות משנה למודלים 23.....
- נספח י': טבלת המודלים המומלצים ע"י צוות המשנה למודלים 23.....
- נספח י"א': דו"ח קבוצות מיקוד 23.....
- נספח יב': מודל הדיורית 23.....
- נספח יג': טיוטת מודל מעסיק ידידותי 23.....

אגף ממשל וחברה
قسم والمجتمع

רקע

א. עבודת השולחן העגול הממשקי, משרד ראש הממשלה

השולחן העגול הממשקי במשרד ראש הממשלה מהווה מסגרת לשיח תלת מגזרי בין המגזר הראשון, המגזר השני הפועל למטרות חברתיות והמגזר השלישי.

השולחן הוקם בשנת 2008 בעקבות החלטת הממשלה 3190 ואישור מסמך המדיניות של ממשלת ישראל בנושא "ממשלת ישראל, החברה האזרחית והקהילה העסקית: שותפות העצמה ושקיפות" מפברואר 2008. בראש השולחן יושב ראש הממשלה והשולחן מונה 36 חברים מהמגזר הממשלתי, המגזר העסקי התומך בפעילות חברתית ומהמגזר השלישי. במהלך שנות פעילותו עסק השולחן העגול במגוון של נושאים וביניהם קביעת כללי השיח הבין מגזרי, שולחן עגול בחירום במסגרת מבצע עופרת יצוקה, התמודדות המגזר השלישי עם המשבר הכלכלי, עידוד הנתינה והפילנתרופיה, קידום ההתנדבות, יצירת כלים לעסקים חברתיים, קרנות לתועלת הציבור ועוד.

בשנת 2013 בחרו חברי השולחן לעסוק בנושא צעירים בסיכון בישראל ולשם כך הוקם צוות עבודה בנושא צעירים בסיכון (ראו נספח א'- הרכב חברי צוות העבודה) המורכב מחברי שולחן ומחברים נוספים העוסקים בנושא משלושת המגזרים שמטרתו פיתוח מנופי שינוי תלת מגזריים שהשולחן העגול יפעל לקדם (ראו קישור [לאגרת סיכום הכינוס ה-12 של השולחן העגול הממשקי](#)).

כחלק מעבודתו של הצוות בנושא הוחלט להתמקד בשני תחומים מובילים:

א. **תעסוקה**- יצירת מנוף שינוי בתחום תעסוקת צעירים בסיכון במקום בו לשלושת המגזרים בחברה תהייה תרומה תוך זיהוי חסמים וחסרים בתוכניות הקיימות, בהובלת גב' תמר פלד-אמיר מאגף ממשל וחברה, משרד ראש הממשלה וד"ר רונית עמית, מנהלת קרן גנדיר

ב. **דיור**- טיפול ייעודי בדיור עבור אוכלוסיית צעירים חסרי עורף משפחתי, בהובלת גב' רחל שרביט סמנכ"לית בכירה ומנהלת האגף לצעירים וצעירות ושרותי תקון- משרד הרווחה והשירותים החברתיים

מסמך זה יסקור את תהליכי העבודה ותוצריהם של צוות דיור עבור צעירים חסרי עורף משפחתי.

אגף ממשל וחברה
قسم والمجتمع

ב. צעירים בסיכון בישראל- רקע כללי

הנתונים שיוצגו להלן מהווים הערכה גסה של מספר הצעירים בסיכון בישראל, בין היתר בשל מחסור באיסוף שיטתי של נתונים על צעירים, ובכללם על צעירים בסיכון:

1. על פי הערכות כלליות של משרד הרווחה והשירותים החברתיים כ-16,000 צעירים בכל שנתון מוגדרים בסיכון ברמות שונות (14% מכלל השנתון), ובטווח הגילאים 18-25 ישנם כ-112,000 צעירים המוגדרים בסיכון.
2. מהערכות של מנהל מחקר וכלכלה במשרד הכלכלה, מספר הצעירים בסיכון (עד 11 שנות לימוד) בטווח גילאים 15-24 נע בין 72,000 ל 89,000. ההערכה היא, כי מספר הצעירים בסיכון בטווח הגילאים 19-24 עומד על כ 50,000.
3. על פי סקר הלמ"ס משנת 2009, מספר הצעירים בטווח הגילאים 23-26, שאינם עובדים ואינם לומדים לימודים על-תיכוניים, ואף אינם מתכוונים להתחיל לימודים כאלה בשנה הקרובה, עומד על 48,900, שהם 11% מקבוצת הגיל (טיוט מחקר "השתלבות צעירים בתעסוקה משאבים, חסמים וצרכים", מכון ברוקדייל, 2013).

מההערכות השונות עולה, כי מספר הצעירים בסיכון בטווח הגילאים 18-25 עומד לכל הפחות על 50 אלף צעירים. הערכות פסימיות יותר עומדות על מספר כפול ואף למעלה מזה של צעירים בסיכון. מתוך כלל הצעירים בסיכון בישראל, כמה אלפים מתמודדים עם העדר קורת גג.

בסעיף הבא תוגדר בפירוט אוכלוסיית היעד של צעירים חסרי עורף משפחתי וחסרי דיור.

ג. הגדרת אוכלוסיית היעד- צעירים חסרי עורף משפחתי חסרי דיור¹

- טווח גיל 18-25
- על פי הערכה גסה של משרד הרווחה והשירותים החברתיים, כ-700 צעירים בשנה יזדקקו לפתרונות דיור בהיעדר קורת גג משלהם או עורף משפחתי שיכול לספק קורת גג שכזו. בטווח שבין 18-25 מדובר בכ-2600 צעירים² חסרי עורף משפחתי ללא קורת גג בו זמנית, הערכות שמרניות יותר עומדות על כ-1300 צעירים והן נשענות על ההנחה כי כמחצית מצעירים אלו יצליחו במהלך תקופת הבגרות הצעירה לייצר לעצמם פתרונות דיור נורמטיביים. כיום קיימים פתרונות דיור מגוונים,

¹ ראו גם נספח ב-נייר רקע צעירים בסיכון חסרי עורף משפחתי

² בהינתן 700 צעירים לשנה, בטווח של 7 שנים ההערכה עומדת על 4900 צעירים. מזה הופחת מספרם של חיילים חסרי עורף משפחתי אשר מסתייעים בפתרונות דיור של הצבא, מספרם עומד על כ-2250. ראו פירוט בנספח ג- סקירת

המענים הקיימים

אגף ממשל וחברה قسم والمجتمع

המספקים מענה למאות מתוכם כאשר חלק ניכר מהפתרונות ניתנים רק לטווח הקצר- ראו נספח ב'- סקירת מענים קיימים.

בקבוצה זו נכללות שלוש קבוצות מרכזיות:

- 1. חסרי עורף משפחתי בוגרי מסגרות השמה חוץ ביתיות- צעירים ששהו במהלך שנות ילדותם ונעוריהם במסגרות חוץ-ביתיות³ בשל היעדר משפחה ביולוגית, או משום שמשפחתם לא יכולה הייתה מסיבות שונות לגדלם, ושמסיימים את שהותם במסגרת זו עם הגעתם לגיל 18. בגיל זה מסתיימת האחריות המשפטית של המדינה לרווחתם, התפתחותם והגנתם כקטינים, והם נדרשים לעבור באופן חד ממסגרת מגוננת ותומכת לחיים עצמאיים. צעיר בוגר מסגרת השמה, שמשפחתו אינה מספקת לו עורף תומך, נדרש להתמודד עם משימות חיים מורכבות מבלי שהתנסה קודם ברבות מהן, ומבלי שזכה להכיר מודל חיקוי שיכול לסייע לו בהתמודדות עימן. בסקר שנערך בשנת 2003 (הרמל ואח'), הוערך, כי מתוך 4000 בוגרי מסגרות חוץ ביתיות כ-10% יהיו חסרי עורף משפחתי. הערכה מעודכנת יותר של משרד הרווחה מדברת על כ-500 בוגרים בכלל המסגרות החוץ ביתיות בכל שנה, להם לא יהיה עורף משפחתי תומך. יצוין, כי לא קיימת הערכה מעודכנת למספר הכולל של הצעירים חסרי העורף המשפחתי, בוגרי מסגרות ההשמה החוץ ביתיות, בטווח הגילאים שבין 18 ל-25, אך ההערכות הן כי מדובר בכמה אלפים.**
- 2. חסרי דיור שניוני- המוכרים גם כצעירים בסיכון בקהילה, שלא הושמו כקטינים במסגרות השמה חוץ ביתיות, אך כיום מצויים במצבי מצוקה וסיכון, ושהעדר דיור עלול להוות סכנה קיומית עבורם או לפגוע באופן משמעותי בתהליך שיקומי בו הם מצויים. על פי אומדנים גסים של משרד הרווחה והשירותים החברתיים, אליהם יש להתייחס בזהירות רבה, מדובר בכ-800 צעירים המוכרים למערכת, רובן ככולן צעירות, בטווח הגיל 18-25. יצוין כי לא קיימים נתונים ע"פ פילוח לכל שנתון.**
- 3. דרי רחוב- צעירים וצעירות חסרי בית הנמצאים במצבי סיכון ומצוקה קשים. צעירים אלו לרוב משתמשים בסמים ו/או אלכוהול, מנותקים ממערכות תמיכה טיפוליות, חברתיות ומשפחתיות ונטולי קורת גג. רבים מהם משתמשים באסטרטגיית הישרדות**

³ מסגרות השמה חוץ ביתיות כוללות משפחות אומנה ומעונות משפחתיים המופעלים ע"י משרד הרווחה מכוח חוק ומגוון פנימיות המופעלות ע"י משרדי הרווחה והחינוך והמותאמות למגוון צרכיהם של הילדים ובני הנוער (פילוח ע"פ אוכלוסיות יעד, צרכים וכיו"ב). מרבית חסרי העורף המשפחתי הם בוגרי מסגרות ההשמה החוץ ביתית של משרד הרווחה, עם זאת ההנחה היא כי כ-10% מבין בוגרי הפנימיות החינוכיות הינם חסרי עורף. מתוך: בנבנישתי, ר. וזעירא, ע. (2008). "לקראת יציאה לחיים עצמאיים: הערכת מוכנות של מתבגרים במעונות של חסות הנוער – דוח ממצאים". ירושלים: האוניברסיטה העברית, בית הספר לעבודה סוציאלית.

אגף ממשל וחברה قسم والمجتمع

הכוללת מעורבות בפלילים ובזנות (ע"פ הגדרת עמותת עלם). בשנה האחרונה אותרו ע"י עלם כ- 700 צעירים וצעירות חסרי בית.

ד. משמעותו של העדר דיור

כחלק ממשימות החיים המאפיינים את תקופת הברגרות הצעירה (young adulthood)⁴, מונים החוקרים בתחום: רכישת השכלה, הכשרה מקצועית והשתלבות בתעסוקה, יצירת זוגיות והקמת משפחה והשתייכות למסגרות חברתיות נורמטיביות המאפשרות פיתוח תחושת זהות ושייכות⁵.

תנאי בסיסי להשלמת משימות חיים מרכזיות אלה הוא קיומה של קורת גג.

בהיעדר קורת גג, הופכת השגת יעדים אלה למשימה קשה ביותר, אם לא בלתי אפשרית.

לאור זאת, צעירים בסיכון, חסרי קורת גג וחסרי עורף משפחתי, לרבות בוגרי מסגרות השמה חוץ ביתיות, מהווים **קבוצה פגיעה במיוחד באוכלוסייה**, שניתן לנבא כי תתקשה עד מאוד בהשלמת משימות החיים התואמות את גילם.

כתוצאה מכך נגרם **נזק ישיר לצעירים עצמם**, הצפויים להפוך לדור נוסף של מצוקה ועוני, ובה בעת **לחברה בה הם חיים**, העתידה להתחייב בתשלום קצבאות העברה לצעירים אלה ולילדיהם. כך, במקום להפוך למשאב התורם לפיתוח החברה, הופכים צעירים בסיכון לבעיה ולנטל עתידי על כתפיה.

הדברים אמורים ביתר שאת בנוגע לצעירים בסיכון, חסרי דיור וחסרי עורף משפחתי, שהם **בוגרי מסגרות השמה חוץ ביתיות** של משרד הרווחה והשירותים החברתיים. בצעירים אלה השקיעה המדינה סכומי עתק במהלך שנות ילדותם ונעוריהם, השקעה הנפסקת באחת בהגיעם לגיל בגרות. העדר מסגרות מעבר מתאימות משלב סיום המסגרת ההשמה החוץ הביתית לשלב החיים העצמאיים גורם **לירידה לטמיון של השקעת משאבים רב מערכתית רחבת היקף שנעשתה לאורך זמן** בצעירים אלה.

מנקודת המבט של הצעיר, "המעבר יוצר צורך לקבל החלטות מרובות, יומיומיות, לתכנון, לפרנס, לדאוג לעצמך, ליצור מעגלים חברתיים, ליזום קשרים, לתחזק מסגרת מגורים, לדאוג לבריאותך

⁴ Arnett, J.J. (2000). Emerging Adulthood – A Theory of Development from the Late Teens through the Twenties. American Psychologist. Vol. 55 No. 5. P.p 469-480. Article

⁵ לבל, 2008 "מדיניות צעירים בישראל"- נייר מדיניות בהוצאת קרן גנדיר.

אגף ממשל וחברה قسم والمجتمع

ועוד- פעולות רבות שלא נדרשו באותן עוצמות במסגרות החוץ ביתיות. השינוי הוא יסודי, כולל, אינטנסיבי ומהיר⁶.

לפיכך, פיתוח מעני דיור ממוקדי הכנה לחיים עצמאיים לצעירים אלה, יהווה תרומה משמעותית:

- i. לצעירים עצמם ולתחושת הרווחה שלהם וליכולתם לפרוץ את מעגל המצוקה והעוני ולמידת מסוגלותם להתמודד עם משימות החיים הניצבות בפניהם;
- ii. לחברה כולה, בשימור ההשקעה החברתית בהם ובהפיכתם למשאב לפיתוח החברה במקום לנטל.

ה. רצף הסיכון ורצף היכולת

נהוג לאפיין צעירים חסרי קורת גג וחסרי עורף משפחתי כצעירים בסיכון, זאת בשל מצבי הפגיעות בהם הם נמצאים ופרקטיקות ההישרדות אותן הם מאמצים כשמקום המגורים לא יציב, מסוכן ומסכן, ולעיתים נעדר כליל. אנשי הטיפול והמסגרות השונות מתאימים את תוכניות הטיפול על פי הערכת חומרת גורמי הסיכון עמם מתמודדים הצעירים. תפישה טיפולית זו אינה מביאה בחשבון את השונות הגבוהה של אוכלוסיית הצעירים מצד אחד, ומצד שני מתמקדת במצבי הסיכון ובמופעי הפגיעה, שלרוב הם מצבי תגובה. במסמך זה נבקש להציע נקודת מבט רחבה יותר על הסוגיה, ולהוסיף מדד נוסף שלפיו יותאמו המענים לצעירים ולצעירות חסרי העורף המשפחתי - מדד זה הוא רצף היכולת. מדד רצף היכולת מתייחס לא רק למצב בו נמצא הצעיר בנקודת המפגש עם הגורם הטיפולי, אלא להערכה הכוללת את כל התהליך אותו עבר הצעיר עד היום, כוחותיו, רצונותיו, מערכת התמיכה הטיפולית והמשפחתית העומדת לרשותו, האפשרויות העומדות בפניו ומה דרוש כדי לממשן. גישה זו מאפשרת לנו הסתכלות ייחודית על כל אחד ואחת, המביאה בחשבון את המצב בו נמצא הצעיר לרבות אפיוניו האישיים, ועל ידי כך התאמה מדויקת של מענה אפקטיבי לטובת הצעיר או הצעירה. כל זאת תוך כדי לקיחה בחשבון את ההבדלים במצבי ההתמודדות של צעירים מצעירות בשל אסטרטגיות ההישרדות השונות, מצבי הסיכון ומכלול אפשרויות הדיור השונה העומד לרשות צעירים ולרשות צעירות. מתוך כך נעשתה גם התאמה של המודלים השונים המוצעים גם לפי המשתנה המגדרי.

⁶ פלד-אמיר, ת. (2009). צעירים בוגרי מסגרות חוץ ביתיות- המעבר לחיים עצמאיים בברורות. פיתוח תפיסה

להתייחסות ושירות מלווה. ביה"ס למנהיגות חינוכית, מכון מנדל, מחזור ט"ז.

אגף ממשל וחברה
قسم والمجتمع

מתודולוגיה

א. צוות דיור- הגופים השותפים למהלך

צוות הדיור מורכב משותפים שונים משלושת המגזרים. בשל העיסוק בתחום תוכן חברתי מובהק מרביתם מהמגזר הממשלתי והמגזר השלישי (ראו נספח א'-הרכב חברי צוות הועדה). נוכחותו הדלה של המגזר העסקי בישיבות השולחן מלמדת על האתגר העתידי ברתימתו למהלך, שכן למגזר העסקי תפקיד חשוב הן ביצירת פתרונות דיור המשלבים תעסוקה, והן כחלק מפעילותו הפילנתרופית.

להלן פירוט הגופים השותפים כיום לצוות דיור:

1. מגזר ציבורי: משרד הרווחה- אגף נוער, צעירים ושירותי תקון, משרד החינוך- המנהל לחינוך ההתיישבותי, צה"ל- אכ"א (ענף תנאי חובה ומילואים);
 2. מגזר פרטי: חברת שיכון ובינוי, נתיבי אריאל;
 3. מגזר שלישי: עלם, למרחב, ילדים בסיכוי, החצר הנשית, קרן גנדיר, קרן הזדמנות, פורום כפרי הנוער, ידידי עתידים, קרן ידידות טורונטו.
- נראה כי חיוני לצרף למהלך מספר גורמים נוספים מהשירות הציבורי: ביטוח לאומי-הקרן למפעלים מיוחדים, משרד הבינוי והשיכון ושירות התעסוקה.

ב. מטרות המהלך

1. יצירת שותפות בין מגזרית בעלת ראייה מתכללת לתחום הדיור לצעירים בסיכון
2. איתור פתרונות מיטביים קיימים
3. זיהוי צרכים קיימים, שטרם גובש עבורם פתרון
4. פיתוח רצף של מעני דיור המותאמים לצרכיהם של צעירים וצעירות בסיכון, להבדיל מצרכי נוער בסיכון.
5. פיתוח מעטפות ליווי מתאימות לכל אחד מהמענים על פני הרצף הנזכר בהמשך.

ג. יעדי המהלך

1. הכפלת מספר המענים הקיימים כיום, כך שיכלול שכפול פתרונות קיימים מיטביים ופיתוח מענים חדשים שהוכחו כנחוצים בשטח

אגף ממשל וחברה
قسم والمجتمع

2. יצירת רצף מעני דיור וליווי, המספקים מענה דיפרנציאלי לצרכי הצעירים והצעירות בהתאם לרמת יכולתם/ן

ד. צוות דיור

צוות דיור התכנס חמש פעמים החל מחודש נובמבר 2013 ועד לחודש מרץ 2014 (ראו נספחים ג'ז', סיכומי פגישות הצוות לצד המצגות שהוצגו בכל מפגש) במהלך פגישותיו קודמו התהליכים הבאים:

1. הגדרת אוכלוסיית היעד, מטרות ויעדים למיזם
2. הגדרת עקרונות לבחירת מודלים מומלצים
3. המלצות על מודלים נבחרים
4. זיהוי פערי מימון ובניית מסגרת ראשונית למודל מימון תלת מגזרי
5. קביעת אסטרטגיה לפיתוח משאבים וגיוס שותפים נוספים
6. הגדרת תפקידים וסמכויות של הגורם המתכלל

ה. צוות משנה למודלים

על פי החלטת צוות דיור הוקם צוות משנה שבחן את נושא המודלים השונים הפועלים כיום, וכן מודלים חדשים, שהוצעו לצורך התמודדות עם רצף הצרכים של הצעירים בסיכון. צוות המשנה קיים שלושה מפגשים בהם נבחנו המודלים השונים, והביאם לדיון בצוות המורחב. ראו נספח ח- סיכומי פגישות צוות משנה למודלים ונספח ט'- טבלת מודלים מומלצים).

ו. מפגשים לבחינת מודלים ספציפיים

התקיימו שני מפגשים עם עמותת ידידי עתידים על מנת לבחון שיתוף פעולה פוטנציאלי לשילוב צעירים בסיכון במודל ההנדסאים.

ז. קבוצות מיקוד

בנוסף, במהלך חודש ינואר 2014 התקיימו מפגשים עם שתי קבוצות מיקוד: האחת, של צעירים המשתתפים בהווה בתוכניות הדיור השונות או בוגריהן; והשניה, של מלווי התוכניות. מטרת המפגשים הייתה לתקף את המודלים שהוצעו. בתהליך זה תוקפו ארבעה מתוך חמישה מודלים שהועלו בהמלצות (ראו נספח י'- דו"ח קבוצות מיקוד): מודל דירות המעבר/ הבוגרים הקיימות כיום בוארציות שונות, מודל שכר דירה, מודל הדיורית ומודל "מעסיק ידיותי", פירוט המודלים יופיע בהמלצות.

אגף ממשל וחברה قسم والمجتمع

ח. מאגר פתרונות דיור קיימים עבור צעירים וצעירות חסרי עורך משפחתי

הוועדה ביצעה עבודת איסוף ומיפוי של הפתרונות הקיימים, בסיוע הפורום לצעירות בסיכון (ראו נספח ב'). נראה כי יש בידינו תמונת מצב המשקפת את המציאות בשטח באופן מהימן ותוך התייחסות למרבית הפתרונות הקיימים. על הגורם המתכלל בעתיד יהיה להמשיך ולמפות את הפתרונות הקיימים ולרכזם. להלן סוגי הפתרונות, כפי שעלו בתהליך זה:

1. פתרונות דיור לצעירות בשירות אזרחי לאומי

מסגרת הכנה לחיים עצמאיים הכוללת פתרון דיור ארוך טווח (שנה עד שנתיים) וליווי לכשבע צעירות בדירה בממוצע. תקן השירות כולל דמי מחייה ונסיעות. הליווי כולל נוכחות צוות 3 פעמים בשבוע וישיבת דירה שבועית עם רכזת השירות הלאומי. הצעירות עושות שימוש בדירה 24 שעות ביממה במהלך ימות השבוע, ובשבת באישור מראש.

מסגרת השירות האזרחי לאומי מהווה אלטרנטיבה לשירות צבאי. מכיון שהצבא בישראל מהווה כלי למוביליות חברתית, הרי שנקודת הפתיחה לחיים של צעירים שאינם מתגייסים לצבא/משרתים במסגרות מקבילות, נמוכה מזו של המתגייסים. השירות האזרחי/לאומי עשוי להיות גורם חשוב להשתלבות צעירים בסיכון בחברה הישראלית, וזאת בהיותו מסגרת חלופית לצבא.

צורך מול מענה: ע"פ נתוני המנהלת לשירות אזרחי לאומי, מתוך 15,000 תקני השרות, 368 בלבד מוקצים לצעירים ברמות סיכון שונות, מתוכם 276 תקנים מיועדים לצעירות במצוקה. עם זאת, בניגוד למסגרות הרגילות של השירות הלאומי, בהם אחוז תקני הדיור גבוה⁷, אין כלל תקני דיור עבור צעירים וצעירות בסיכון במסגרת השירות האזרחי, על אף הצורך האקוטי שלהם בקורת גג. כיום רק כ-12% מהצעירות בסיכון המשרתות במסגרת זו מקבלות מענה דיור במימון גורמים פילנטרופיים ופרטיים.

המענה הניתן בא לידי ביטוי כיום ב-5 דירות המשמשות 35 מוטבות, מתוכן 21 מוטבות דרות בדירות של עמותות השירות הלאומי אזרחי, ואילו היתר, בשל חוסר בתקני דיור, מקבלות סיוע דרך דירות מעבר או דירות בוגרים (3 דירות, חופפות לסעיף 3). להערכת גופי השטח קיים צורך בהכפלת המענים הקיימים עבור צעירות בסיכון (5 דירות נוספות). מאחר והמדינה משקיעה משאבים רבים בתקני השירות, נכון למנף את המהלך ולאפשר לכל צעירה בסיכון

⁷ ממידע שהתקבל מעמותת בת עמי אחוז תקני הדיור תלוי במשרד הממן- כך למשל כ-70% מתקני השירות הלאומי אזרחי של משרד החינוך כוללים תקן דיור. משרד הבטחון מממן כל תקן בדיור ובלבד שהוא עונה לקריטריון של שירות במרחק 30 ק"מ לפחות מביתו של המשרתת.

אגף ממשל וחברה قسم والمجتمع

שזקוקה לדיור בזמן השירות האזרחי לאומי לקבלו. רבות מהצעירות הללו לא תוכלנה לקחת חלק בשירות בהיעדר פתרון מגורים, דבר שישליך באופן שלילי על פוטנציאל השתלבותן בחברה.

2. פתרונות לחיילים בודדים-

חייל בודד מובהק הוא חייל שהתייתם משני הוריו, או חייל שהוריו מתגוררים בחו"ל דרך קבע, בין שעלה לארץ בגפו ובין שהוריו היגרו לחו"ל או יצאו לשליחות בחו"ל לתקופה של חצי שנה ויותר. בנוסף, ישנם חיילים בודדים חסרי עורף משפחתי, המוגדרים כחיילים שלהם קרובי משפחה מדרגה ראשונה בישראל, אך הם אינם מקיימים עמם קשר או אינם נתמכים על-ידם; בשנת 2012 שירתו בצבא כ-5,700 חיילים בודדים, מתוכם 2,243 חיילים בודדים חסרי עורף משפחתי, המהווים כ-40% מכלל החיילים הבודדים⁸. הצבא מספק לחיילים בודדים ארבעה סוגי פתרונות דיור-

- i. דירות בודדים- מגורים בלבד. הדירות נשכרות ע"י האגודה למען החייל במימון צה"ל (1100 ₪ לחייל לחודש). כ-500 חיילים מקבלים מענה בדירות בודדים (מתוכן 3 דירות של עמותת גשר לעצמאות, החופפות לסעיף 3 ובמקרה זה הן כוללות ליווי)
- ii. סיוע בשכר דירה- סיוע בשכ"ד בשכירת דירה בשוק חופשי בשיעור של 795 ₪ +251 ₪ דמי אחזקת דירה לחודש לחייל. כ-2,900 חיילים בודדים מקבלים סיוע בשכר דירה.
- iii. בתי החייל- מגורים בבית החייל במתכונת של 4 בחדר. מענה זה כולל שתי ארוחות ביום. צה"ל מעביר כ-1300 ₪ לחייל לחודש לאגודה למען החייל. כ-550 חיילים מקבלים מענה דיור בבתי החייל.
- iv. לינה בחדרים בקיבוצים- כולל מגורים כיחיד בחדר וליווי משפחה מאמצת בקיבוץ (צה"ל מעביר לתק"מ כ-950 ₪ לחייל בחודש). כ-1000 חיילים מקבלים מענה דיור בקיבוצים.

ע"פ נתוני אכ"א, כ-5,000 חיילים בודדים מקבלים מענה דיור נכון להיום. בחישוב גס, בכל זמן נתון ישנם כ-170 אלף מגויסים⁹, כאשר אחוז מקבלי סיוע בדיור עומד על כ-3%. יצוין, כי אין בידינו, וככל הנראה גם לא בידי צה"ל, אומדן של כלל הצעירים בסיכון המשרתים בצבא או פילוח של סוג ומספר המענים הניתנים באופן ספציפי לחיילים חסרי עורף.

⁸ פילדמן, א. (2013). [סיוע לחיילים בודדים בצה"ל](#). מוגש לוועדת העלייה, הקליטה והתפוצות. הכנסת, מרכז המחקר והמידע.

⁹ ע"פ לוח 2.3 למ"ס "תכונות דמוגרפיות" לשנת 2012, בכל שנתון כ-116 אלף צעירים. מתוכם כ-88 אלף צעירים בני גיוס (יהודים ואחרים). מתוך קבוצת בני הגיוס אחוז הגיוס עומד כיום על 66% קרי, 58 אלף צעירים.

<http://news.walla.co.il/?w=/550/2692876>

אגף ממשל וחברה قسم والمجتمع

"בית שרה והילל נאמבר"¹⁰ בראשון לציון הוקם כפתרון דיור לחיילים משוחררים, ביניהם חיילים שקיבלו סיוע בדיוור בעת שירותם. במקום 120 יחידות דיור, המספקות מענה דיור לכ-160 חיילים משוחררים במחיר מוזל. פתרון זה מיועד לבוגרי יחידות קרביות/תפקידים תומכי לחימה, ובהקצאת יחידות הדיור ניתנת עדיפות לצעירים מרקע סוציו אקונומי נמוך.

3. פתרונות בדירות מעבר ובדירות בוגרים-

מסגרות הכנה לחיים עצמאיים המופעלות ע"י משרד הרווחה והשירותים החברתיים וע"י מספר עמותות, בראשן עמותת "ילדים בסיכוי" המפעילה את תכנית "גשר לעצמאות", המספקת דיור וליווי לצעירים חסרי עורף בוגרי מסגרות ההשמה החוץ ביתית. משך השהות בדירות אלה ארוך יחסית (טווח של שנה וחצי עד ארבע שנים), ומערך הליווי בהן מתמקד בהכנה לחיים עצמאיים. מודל של השתתפות עצמית בשכר הדירה. המענה ניתן לצעירים ולצעירות בטווח הגילאים 18-26 ובחלק מהמקרים אף מעבר לטווח גילאים זה. כיום פועלות כ-83 דירות, המספקות פתרונות דיור וליווי ל-474 מוטבים. רמת הליווי בדירות אלה משתנה בהתאם לרמת המסוגלות של הצעירים, והיא נעה מליווי בינוני הכולל בין שניים לשלושה ביקורי צוות בדירה בשבוע ושיחה אישית שבועית לכל צעיר/ה, ועד לליווי ברמת אינטנסיביות גבוהה יחסית, הכוללת ליווי ע"ס ולינת מדריך/כה בדירה. מענה מול צורך: מהגופים בשטח עולה צורך בהכפלת המענים הקיימים לפחות.

4. סיוע בשכר דירה

מודל זה פועל כיום במסגרת אזרחית בעיקר דרך ארגון "למרחב", 50 מוטבים סה"כ מקבלים סיוע בשכ"ד¹¹. תכנית "למרחב" מקדמת צעירים חסרי עורף משפחתי בעלי מוטיבציה וכוחות להתקדמות, עבורם נתפרת "חליפה אישית" באמצעות תהליכים מתמשכים המשלבים התערבות בשלושה מימדים: אישי, קבוצתי וחברתי-קהילתי. הסיוע בשכר דירה ניתן כתוספת למעטפת הליווי עבור צעירים בוגרי שירות צבאי ואזרחי, לכארבע שנים קדימה ומאפשר לצעירים להתפנות מהצורך בהישרדות לטובת מיקוד בתהליכי פיתוח אישיים. בכל נקודת זמן יש כ-100 צעירים בשלב זה, כ-50% מהם משתתפים במסגרות לימודיות שונות (השלמת השכלה, פסיכומטרי, לימודי תעודה, השכלה גבוהה) וזכאים לסיוע בשכ"ד. גובה הסיוע עומד על 1700-2500 ₪

¹⁰ http://www.rishonlezion.muni.il/noar/Pages/bet_number_for%20combat_fighters.aspx

¹¹ יצוין, כי בהתאם לנוהל סיוע בדיוור לדרי רחוב מעניק משרד הבינוי והשיכון תמיכה כספית לצורך מימון שכר דירה (כהגדרתם בנוהל), כמו גם, לנשים נפגעות תקיפה מינית ולנשים נפגעות אלימות יוצאות מקלטים לנשים מוכות (כהגדרתם בנוהל). מקור: ציפי נחשון, משרד הרווחה והשירותים החברתיים). אין אומדן למספר זכאי הסיוע בטווח גיל 18-25 בשלוש קטגוריות סיוע אלה.

אגף ממשל וחברה

قسم والمجتمع

לצעיר/ה¹² והוא מיועד רובו ככולו לכיסוי הוצאות שכ"ד. בקשת סיוע לשכ"ד מוגשת ע"י הצעיר/ה בהמלצת המלווה האישי וכולל פירוט של שעות לימודים, שעות עבודה ופירוט הכנסות והוצאות של הצעיר/ה. גובה הסיוע נקבע בהתאם למספר שעות הלימוד, גובה ההכנסה העצמית, מצבו הכלכלי של הצעיר והתקדמותו האישית. מספר הצעירים המקבלים סיוע בשכ"ד דרך 'למרחב' עשוי לגדול עם הרחבת פעילות העמותה בשנת 2013 בשני מוקדים נוספים, בפריפריה הדרומית והצפונית (באר שבע ועפולה).

מענה מול צורך: בהינתן אומדני משרד הרווחה והשירותים החברתיים בנוגע למספר הצעירים בסיכון הזקוקים לפתרון דיור, יש להניח כי לפחות 500 צעירים נוספים זקוקים לסיוע במימון שכר דירה.

5. פתרונות חירום

מסגרות לדיור לשעת חירום נועדו לתת מענה דיור מיידי לנוער ולצעירים ברמת סיכון מיידי או בסכנת הדרדרות גבוהה לזנות, סמים, אלימות וכיו"ב. יצוין, כי אין הפרדה במעני החירום הקיימים בין קטינים לבגירים. הליווי בדירות חירום אינטנסיבי ביותר, וכולל: ליווי עו"ס, ליווי מדריכים 24/7 (מדריכי יום ומדריכה בלינת לילה) ואם בית. כיום קיימות 3 מסגרות חירום, שתיים מתוכן במסגרת 'בית השאנטי', המספקות מענה בטווח הגילים 14-21. בכל אחת ממסגרות "בית השאנטי" 100 מוטבים, ובסה"כ 218 מוטבים בכל שלוש המסגרות. בימים אלה מוקמים ע"י משרד הרווחה והשירותים החברתיים שני מקלטי חירום לצעירים (בת"א ובירושלים), וצוות המשרד מצביע על צורך בהקמת שני מקלטי חירום נוספים לפחות עבור צעירות. מענה מול צורך: לא קיים אומדן רשמי של מספר הצעירים הזקוקים למענה חירום. עמותת עלם איתרה כ-700 צעירים דרי רחוב בשנה החולפת בטווח גיל 18-25, סביר להניח כי מספר הצעירים הזקוקים למענה חירום גדול מזה.

כאמור לעיל, גם לפי הערכות שמרניות בכל זמן נתון ישנם לפחות 1,300 צעירים חסרי עורף חסרי קורת גג (מהם בשלב שלפני הגיוס, לאחר השחרור מצה"ל וצעירים שאינם משרתים בשירות צבאי). לפחות מחציתם אינם זוכים לפתרונות דיור ראויים, וניכר כי הבעיה מחמירה בין הגילאים 21-25, בהעדר המענה הרחב יחסית המסופק בזמן השירות הצבאי.

המלצות הצוות

א. רצף המודלים המומלצים

ארבעה מודלים הומלצו ע"י צוות העבודה בנושא דיור וליווי לצעירים חסרי עורף משפחתי. הצוות פעל על פי מספר עקרונות בבחירת המודלים המומלצים:

¹² עלות מחייה ממוצעת לסטודנט בארץ עומדת על כ-5000 ₪ לחודש (ע"פ הממ"מ), מתוכם מרכיב השכירות עומד על 30%-50%, ולפיכך גובה הסיוע יעמוד על 1700-2500 ₪.

אגף ממשל וחברה
قسم والمجتمع

1. יצירת תמהיל ראוי של מענים קיימים מיטביים ומענים חדשניים שנחיצותם הוכחה;
2. איתור פתרונות ברמת עצימות ליווי מופחתת המתאימה לצעירים/ות (להבדיל מפתרונות דיור לנערים/ות);
3. מתן ייצוג מגדרי הולם בפתרונות הדיור;
4. יצירת איזון בין פתרונות המיועדים לבוגרי השמה חוץ ביתית לבין פתרונות המכלילים צעירים בסיכון בקהילה: חסרי דיור שניוני ודרי רחוב.

כמו כן הוחלט כי הפתרונות יהיו פתוחים לכלל הצעירים בסיכון על פי מידת ההתאמה של כל אחד או אחת מהם לפתרון הספציפי, וכי הסיוע במימון יינתן למרכיבי דיור וליווי בלבד, ללא מימון להצטיידות.

להלן איור המודלים המומלצים ע"פ רצף היכולת של הצעיר/ה וע"פ רצף הגיל. בהמשך יוצג תיאור מפורט של כל אחד מהמודלים:

אגף ממשל וחברה
قسم والمجتمع

להלן פירוט המודלים המומלצים:

א. דירות מעבר/ דירות בוגרים-

מסגרת הכנה לחיים עצמאיים, עבור צעירים חסרי עורף משפחתי בוגרי השמה חוץ ביתית ועבור צעירים בסיכון בקהילה, כולל צעירות בשירות אזרחי, בטווח גיל 18-25, המספקת פתרון מגורים דיור ארוך טווח ומעטפות ליווי ברמות מגוונות, מקלה ועד בינונית, בהתאם לרמת היכולת ולרמת העצמאות של הצעיר/ה. כאמור לעיל, קיים כיום צורך בהכפלת היקף הפעילות של מודל דירות המעבר ודירות הבוגרים, המספק כיום את המענה הרחב ביותר עבור צעירים בסיכון חסרי עורף משפחתי, לרבות הרחבה של דירות למשרתי השירות האזרחי הפועלות במודל זה. צורך זה בהגדלה משמעותית של המענים הקיימים תוקף בדו"ח קבוצות המיקוד (ראו נספח י"א). בשל אילוצי תקציב, הצוות ממליץ על הוספת סך כולל של 33 דירות תוך חלוקה יחסית בין הגופים השונים המפעילים את הדירות כיום. על הגוף המתכלל לייצר את האיזונים בין תתי המודלים של דירות מעבר/בוגרים/שירות אזרחי, ולדאוג לאיזון בין פתרונות דיור לבוגרי מסגרות השמה חוץ ביתית לבין פתרונות המכלילים גם צעירים בסיכון בקהילה (חסרי דיור שניוני וחסרי בית).

ב. מודל שכר דירה-

סבסוד שכ"ד לצעירים בסיכון חסרי עורף משפחתי וחסרי דיור, כולל ליווי ברמה קלה, שיעקרו הנגשת שירותים וסיוע כלכלי. הצעיר/ה יופנה/תופנה למשרד השיכון והבינוי לקבלת הסיוע מממשקי מופעל על ידי הממשלה ובמימונה באמצעות:

אגף ממשל וחברה قسم والمجتمع

בליווי המלצת עו"ס ודו"ח המפרט את מצב הצעירה/ ואת הצורך שלו/ה בסיוע בשכ"ד. על הגורם המתכלל לייצר נוהל לסיוע בשכר דירה, שיוכל להנגיש כלי זה עבור כל צעירה/ חסרי עורך חסרי דיר. הצוות ממליץ על מתן סיוע בשכ"ד עבור לפחות 200 צעירים.

ג. מודל דיורית-

מודל דיור חדשני, שיספק מענה דיור מיידי לטווח קצר עד בינוני לצעירות בגיל 18-25, חסרות עורך משפחתי, הזקוקות להתארגנות לקראת יציאה לחיים עצמאיים (לתקופות מעבר/ לעת משבר). המודל מיועד לצעירות בעלות יכולת תפקוד, המאפשרת להן להיתרם ממעטפת מענים עדינה וגמישה, שבבסיסה תיווך והנגשת שירותים, לרבות מיצוי זכויות והסדר חובות. מודל הדיורית, הבנוי בדומה למעונות סטודנטים, נותן מענה ל-16 צעירות בו זמנית, 2 צעירות בכל חדר. הצעירות יידרשו להשתתפות עצמית סמלית בשכ"ד (200-500 ש"ח). צוות הדיורית כולל ליווי של עו"ס ושתי מדריכות בוגרות, הנוכחות במקום בשעות הלילה. מדריכה בוגרת תוגדר כמבוגרת אחראית המסוגלת לספק לצעירות בדיורית תחושת בטחון ויציבות. הצוות ממליץ על הקמת שתי דיוריות כפיילוט בשתי ערים גדולות. ראו נספח יב'- פירוט מודל הדיורית.

ד. מודל מעסיק דיודתי-

מודל חדשני המשלב בין השכלה, תעסוקה ודיור ארוך טווח. חשיבות התכנית היא בפתיחת דלת לתעסוקה לצעירים בסיכון. המודל מיועד לצעירים בסיכון בעלי רמת מסוגלות גבוהה, השואפים ללימודים גבוהים ושנמצאו מתאימים, להכשרה כהנדסאים¹³, ולפתרון המשלב לימודים, דיור ועבודה, בכפוף להצטרפות לעתודת ההנדסאים אצל מעסיק, שיגויס בשיתוף עם עמותת "ידידי עתידים" השותפה למהלך. הצעירים המשתתפים בתוכנית ייכנסו למסלול השמה מובטח אל מול המעסיק הפוטנציאלי תוך התחייבות לשתי שנות עבודה לפחות אצל המעסיק. הלימודים יהיו בהתאם לצרכי המעסיק, והליך המיון ייעשה בשיתוף מלא איתו. מרבית הליווי ניתן ע"י העמותה השותפה בפן האקדמי, ואליו יתווסף ליווי אישי בדירה ע"ח מבוגר משמעותי (מתנדב מטעם המעסיק הפוטנציאלי/ או מטעם אחת העמותות הפועלות בתחום וכיו"ב). בדירה יתגוררו חמישה צעירים במודל של שכירות מסובסדת. הצוות ממליץ להתחיל מפיילוט בן דירה אחת, שבהמשך יוחלט האם להרחיבו בהתאם לתוצאות בשטח. ראו נספח יג'- פירוט מודל מעסיק דיודתי.

בנוסף יש לציין, כי בתהליך בחירת המודלים עלתה לדיון בקשת נציגי האגף לחינוך התיישבותי במשרד החינוך ונציגת פורום כפרי הנוער, להכליל את מודל 'בית בוגר' בכפרי הנוער כחלק

¹³ פיילוט ראשוני. בעתיד יתקיימו פיילוטים בתחומי עיסוק נוספים, בהתאם לצרכי השוק.

אגף ממשל וחברה قسم والمجتمع

מהמלצות הצוות. נציגי כפרי הנוער הציגו את היתרונות הרבים במודל וביניהם: רצף הטיפול/ הליוויי מנערו ועד לבגרות והיכולת לתת לצעיר מענה הוליסטי; זמינות הקרקע; עלותו הנמוכה של המודל ביחס למודלים האחרים; משאבים קיימים המגויסים לטובת הפרויקט; החלטת משרד החינוך על הרחבת המודל למען צעירים נוספים; שכלול המודל והכללת ליווי לבוגרים שיוצאים מהכפר לחיים עצמאיים. בהינתן צמצום המשאבים בתחום (דירות) ובהינתן רמת ישימותו הגבוהה, נטען כי יש להישען עליו כפתרון אופציונאלי.

למרות האמור לעיל, הביעו חברי הצוות הסתייגות מכך שהמודל מיועד לבוגרי כפרי נוער בלבד, ואינו פתוח לצעירים חסרי עורף משפחתי שגורלם לא שפר עליהם, ושלא זכו להתחנך במסגרת כפרי הנוער.

לפיכך הוחלט כי המודל לא ייכלל בשלב זה בהמלצות הצוות, וכי הוא יצוין כפוטנציאלי להכללה בהמשך בכפוף להסכמת נציגי כפרי הנוער לפתיחת המודל גם לאוכלוסיות נוספות של צעירים חסרי עורף משפחתי וחסרי קורת גג, שאינם בוגרי כפרי הנוער. להרחבות ראו נספחים יא'-יב': תיאור המודלים ותמחור המודלים.

ב. שותפים עסקיים ופילנתרופיים פוטנציאליים

גיוס המגזר העסקי למהלך פתרונות דיור וליווי לחסרי עורף משפחתי אינו מהלך פשוט. עם זאת, הוא קריטי להצלחת המהלך הכולל, בייחוד לאור שאיפתנו לייצר זיקה בין השכלה, תעסוקה ודיור. הנחת היסוד של הצוות היא, כי ניתן לרתום את המגזר העסקי למהלך, אם יינתן מענה לצרכיו בנוגע לעתודת אנשי מקצוע הנחוצה לו. חיבור נכון בין צרכי השוק והתעשייה לבין צעירים מתאימים יניב להערכתנו הצלחות לשני הצדדים. מסקירה ראשונית ומשיחות עם אנשי עסקים בוועדה ומחוצה לה, ניכר כי ישנם לפחות שני תחומים בהם המגזר העסקי משווע לכח אדם- סיעוד ומקצועות הבינוי וכן מקצועות ים הנגזרים מהפעילות בשדות הגז הימיים. בהתאם מומלץ לייצר פלטפורמה לשיתופי פעולה עם גופים העוסקים בתחומים אלו: בתחום הכשרות למקצועות סיעוד- קופות חולים, בתי חולים, בתי אבות; בתחום הכשרת הנדסאים- חברות בנייה, עמותות וקרנות הפועלות לקידום תחומי ההנדסות וכיו"ב; בנוסף ראוי לעקוב אחר ["דירוג הביקוש לעובדים"](#) של משרד הכלכלה המספק מידע חשוב בנוגע למקצועות נדרשים, רמות שכר ומידע רלוונטי נוסף.

כמו כן הושם דגש על גיוס פילנתרופים נוספים, מעבר לאלו התורמים לעמותות הקיימות, לסיוע בהרחבת פתרונות הדיור. כאשר פונים לפילנתרופיה ראוי לחדד את המשמעות של החזר ההשקעה באותם צעירים (R.O.I- return of investment). הנחת היסוד היא כי השקעה בצעירים

אגף ממשל וחברה قسم والمجتمع

אלו בשלב מוקדם יחסית (שנות העשרים לחייהם) תסייע לפחות לחלק מהם לצאת ממעגל העוני והסיכון, להשתלב בחברה באופן נורמטיבי ותמנע את כניסתו של הדור הבא לאותם מעגלים.

אחד מכיווני הפעולה הפילנתרופים הנבחן בימים אלו הינו "בית לעמותה"- מיזם ללא מטרות רווח, מיסודם של אנשי עסקים, ששם לו למטרה לסייע לעמותות באיתור נכסים בהם יוכלו לעשות שימוש ללא עלות, או בעלות מופחתת, לצורך פעילותן. המטרה היא לבחון האם קיימת נכונות להמיר מבנים משרדיים למבני מגורים.

הגורם המתכלל, אשר יידון בהרחבה בהמשך, יידרש לתור אחר הזדמנויות עסקיות ופילנתרופיות לשיתופי פעולה.

ג. איתור הצעירים לתכניות הדיור

איתור הצעירים יכול להיעשות בכמה דרכים, הוא מחייב הפצה של המענים לכל הגורמים המתווכים, המטפלים והשירותים בקהילה, כך שיוכלו למסור את המידע לפנייה ישירה או להפנות באופן אקטיבי. המערכות הפוטנציאליות למסירת המידע או להפניה הן:

מערכות ממוסדות- שירותי רווחה על כל הפרויקטים שלהם הממוקדים צעירים, מוקד המצוקה של משרד הרווחה והשירותים החברתיים (118), לשכות רווחה, מוקדים עירוניים (106), ביטוח לאומי, קופות חולים, בריאות הנפש, שיטור קהילתי, מוקדי קליטה, בתי חולים, משטרה, צבא, וכדומה. שירותים המופעלים על ידי עמותות, קרנות, מרכזי צעירים- בעיקר אלא המפעילים תוכנית "בשבילי", מרכזי סיוע לנפגעות תקיפה, תוכניות תעסוקה לצעירים בקהילה, מסגרות טיפול שונות לנוער שהבוגרים שלהם עשויים להסתייע באחת מתוכניות הדיור בהמשך הדרך.

ד. תכניות הליווי לדיור

טיב הליווי בתוכניות המוצעות- בכל תוכניות הדיור המוצעות קיים אלמנט אינהרנטי של ליווי. רמת אינטנסיביות הליווי משתנה בהתאם לרמת המסוגלות ולרמת העצמאות של הצעיר/ה. ההמלצות בדו"ח זה כוללים פתרונות דיור ברמות ליווי מגוונות שנמצאו כחסרות בסקירת המענים הקיימים.

בפריטת הפתרונות המוצעים נראה כי פתרון דיור בשכירות, המיועד לצעירים בטווח הגילאים מבוגר יותר (23-25) ו/או לבעלי מסוגלות גבוהה, משלב ליווי ברמה הקלה ביותר ובעיקרו מתן מענה לפניות נקודתיות המופנות מצד הצעיר/ה וסיוע כלכלי.

פתרון הדיור בדירות ההכשרה התעסוקתית הקרויות: "מעסיק ידידותי", מצריך ליווי ברמה קלה עד בינונית ועיקרו ליווי מנטור כמבוגר משמעותי בפן הלימודי, החברתי והתעסוקתי.

אגף ממשל וחברה قسم والمجتمع

הפתרונות ברמת ליווי בינונית כוללים את דירות המעבר ואת הדיורית. מעבר לנעשה היום בדירות המעבר ובדירות הבוגרים, מומלץ לתת דגש על חינוך פיננסי, צרכנות נבונה והכנה לניהול משק בית עצמאי; בדיורית- עיקר הליווי עניינו בהנגשת שירותים, מיצוי זכויות וסיוע משפטי.

תוכניות ליווי לאחר יציאה מהדירה- חלק ניכר התוכניות הקיימות כיום מכירות בצורך להמשך ליווי של הצעירים גם לאחר סיום השתתפותם בתוכניות הדיור השונות. עבור צעירים אלו הגורמים שסיפקו להם פתרונות דיור משמשים כתחליף לבית ולכן כחלק מתפיסה הוליסטית, הגופים הפועלים שואפים לתת לצעיר תחושה שיש מקום שיתעניין בה גם בהמשך מצד אחד ואשר ניתן לפנות אליו מעת לעת לעצה וכיו"ב מצד שני. כמו כן קיימת ההבנה כי הגם שמצבם של מרבית הצעירים בתוכניות השונות משתפר, יש לאותם צעירים, המגיעים לרוב מרקע מוחלש, צורך במעריך תמיכה נוסף בממשק עם החיים האזרחיים הבוגרים. המשך רצף הליווי לתקופה שלאחר היציאה מהדירה, מגדיל משמעותית את סיכויי ההצלחה של הצעיר, בדיוק כפי שמשפחה ממשיכה ללוות את ילדיה לאורך שנים, גם לאחר שעזבו את הבית.

מסקירת תוכניות הליווי של עמותות 'למרחב', גשר לעצמאות, עלם ושל קרן ההזדמנות, עולים מספר עקרונות פעולה אותם מומלץ ליישם בתוכניות המומלצות-

- i. שמירה על קשר ע"י דמות קבועה (רכז מלווה);
- ii. יעוץ אישי, תוך צפיית המשבר הכרוך ב"לחיות את החלום" ולגור בתנאים מעבר ליכולת הכלכלית שהצעיר/ה יכול/ה להרשות לעצמו/ה
- iii. מיקוד בפרקטיקה- כישורי חיים נדרשים ומיצוי זכויות בהתאמה לצרכי כל צעיר/ה;
- iv. חשיבות לשמירת הקשר עם קבוצת השווים.

ה. הגורם המתכלל

הוחלט כי משרד הרווחה והשירותים החברתיים, בהובלת הגב' רחל שרביט- ראש האגף לשירותי תקן ונוער מנותק, יהיה הגורם המתכלל בתחום הדיור.

תחומי אחריות הגורם המתכלל:

1. ניהול ועדת ההיגוי שתורכב מגורמים בעלי עניין ומגופים מפעילים. ועדת ההיגוי תעסוק במדיניות ולא בהשמה.
2. יהווה כתובת מרכזית עבור הגופים המפעילים.
3. אחראי על יצירת תמונת מצב עדכנית וכוללת באשר לפתרונות דיור קיימים, מספר צעירים דורשי דיור ומיטות פנויות (הערה: יש לחייב את הגופים המפעילים בדיווח בזמן אמת על דירות שמתפנות).

אגף ממשל וחברה قسم والمجتمع

4. יוזם התקשרויות חדשות.
5. מאגם ידע ומידע (מחקרים וכיו"ב) ומפיצו.
6. אחראי לרתימת השותפים הטבעיים לשיח משותף בתחום- דרך השתלמויות, הקמת מאגר מידע בתחום וכיו"ב.
7. אחראי על מדידה והערכה של מעני הדיור¹⁴ ועידוד פיתוח מודלים חדשים.

תקצוב גורם מתכלל:

יש לתקצב משרה של אחראי על הזנת נתונים במערכת ויצירת רשת מקצועית בין הגופים. יש לשקול מתן עדיפות לאיוש המשרה ע"י רכזי הפורום לצעירים בסיכון או הפורום בצעירות בסיכון, הממלאים תפקידם כיום בחלקיות משרה ובעלי ידע ורשת קשרם הרלוונטית לקידום הנושא.

יש לתקצב באופן חד פעמי מערכת טכנולוגית שתאפשר לנהל את הביקושים לדיור אל מול פתרונות קיימים ומיטות פנויות.

סיכום

השולחן העגול הממשקי במשרד ראש הממשלה בחר לעסוק בנושא צעירים בסיכון ולהתמקד בשני נושאים מרכזיים המהווים מנופי שינוי משני חיים: תעסוקת צעירים בסיכון ובסוגיית דיור לצעירים בסיכון חסרי עורף משפחתי, בה עוסק מסמך זה.

צוות המשנה לנושא דיור לצעירים בסיכון חסרי עורף משפחתי, הוקם באוקטובר 2013 במטרה לסייע לשולחן העגול לבחון ולאמוד את היקף בעיית הדיור בקרב צעירים חסרי עורף משפחתי ובהתאם להמליץ על מודלים לדיור ולליווי אשר ירחיבו את המענים הקיימים, תוך עמידה בקריטריונים של מיזם בין מגזרי, חדשני ובר שכפול. הצוות הורכב מחברים משלושת המגזרים, כאשר המגזר הראשון והמגזר השלישי היו השותפים המרכזיים בתהליך, עובדה שחידדה את המעורבות המצומצמת של המגזר העסקי בשיח, למרות חשיבותו הרבה להצלחת המהלך.

עבודת הצוות ארכה כחצי שנה במהלכה נעשה תהליך מיפוי של המענים הקיימים, בחינת הצרכים בשטח, התאמת פתרונות בהתאם לצרכים ולחוסרים כפי שאלו משתקפים בסקירת המענים הקיימים וגיבוש המלצות בהתאם.

על פי הנתונים שנאספו, מספר של הצעירים בסיכון חסרי עורף משפחתי ללא קורת גג נאמד במספר אלפים כאשר כיום קיימים פתרונות דיור וליווי רק למאות בודדות בודדות מהם, כאשר

¹⁴ רתימת אגף המחקר במשרד וכן את בתי הספר לעבודה סוציאלית לתהליכי הערכה ומדידה

אגף ממשל וחברה قسم والمجتمع

חלק ניכר מהם הינם לטווח קצר. הצוות שם לעצמו יעד להכפיל את מספר המענים הקיימים כיום.

בסיום התהליך המליץ הצוות על ארבעה מודלים ע"פ מספר עקרונות פעולה: יצירת תמהיל ראוי של מענים קיימים מיטביים ומענים חדשניים שנחיצותם הוכחה; איתור פתרונות ליווי ברמת עצומות מופחתת המתאימה לצעירים/ות (להבדיל מפתרונות דיור לנערים/ות); מתן ייצוג מגדרי הולם בפתרונות הדיור; יצירת איזון בין פתרונות המיועדים לבוגרי השמה חוץ ביתית לבין פתרונות המכלילים צעירים בסיכון בקהילה-חסרי דיור שניוני ודרי רחוב. מודלים אלו תוקפו בין היתר באמצעות קבוצות מיקוד עם צעירים המשתתפים כיום ו/שהשתתפו בעבר בתוכניות דיור שונות וכן עם מלווי התוכניות. שניים מהמודלים המומלצים קיימים כיום- הראשון כולל הרחבת המענים הקיימים של דירות מעבר/ דירות בוגרים והשני הינו הרחבה של מודל שכר הדירה. החדשנות אליה נדרש הצוות טמונה בהיבט הליווי עם סיום ההשתתפות בתוכנית, לאחר היציאה לחיים עצמאיים, אשר יסייע לצעירים לצלוח את אתגרי החיים באופן טוב יותר. כ-85% ממשאבי הדירות יוקצו ע"פ המלצת הצוות להרחבת המענים הקיימים המצוינים לעיל.

שניים מהמודלים המוצעים הינם חדשניים השואפים לייצר מעטפת ליווי המותאמת לצעירים ולצעירות בסיכון (בניגוד לנערים ולנערות בסיכון) - הראשון הינו מודל הדיורית המספק פתרון דיור מיידי עבור צעירות הזקוקות לסיוע בנקודות משבר או במעברים בין מסגרות; השני 'מודל מעסיק ידיוותי' משלב באופן ייחודי בין השכלה, תעסוקה ודיור. מכיוון שמודלים אלו לא הוכחו עדיין, הוחלט ע"י הצוות למליץ על הקצאת משאבים לשלושה פיילוטים בלבד- שניים של מודל הדיורית, בשתי ערים גדולות ואחד של מודל ה'מעסיק הידיוותי' בשיתוף עמותת ידדי עתידים. מודלים אלו, כשיופעלו, ייבחנו לעומק ויתוקפו בפועל. במידה והפיילוטים יצליחו מומלץ להרחיב את היקף המודלים החדשניים.

כמו כן הוחלט כי האגף לשירותי תקון ונוער מנותק יהווה הגורם המתכלל. הגורם המתכלל יהיה אמון על מספר תחומים מרכזיים ביניהם מיפוי צרכים מול מענים ושיקוף המידע לגופים הפועלים בשטח, ניהול ועדת ההיגוי והובלת האסטרטגיה הכללית כמו גם בעל האחריות להערכה ולמידה של המודלים הפועלים.

האתגרים המרכזיים העומדים בפני הגוף המכלל, בשיתוף ועדת ליווי של השולחן העגול, כוללים רתימה משמעותית של המגזר העסקי למהלך, פיתוח משאבים, פיתוח מסד ידע שישמש את הגופים השונים הפועלים בשטח והקמת מאגר מידע שירכז את כל המענים הקיימים בכל זמן נתון.

עבודת הצוות הניבה מעבר להמלצות לפעולה, תשתית לשיתופי פעולה ולשיתוף בידע רלוונטי וחשוב ביותר, בין הגופים השונים. חלק ניכר מהמידע עליו מתבסס מסמך זה נאסף מחברי הצוות כאשר כל פיסת מידע סייעה בהבהרת והשלמת התצרף. יצויין כי גם בסיום עבודת הצוות, עדיין אין תמונת מצב מלאה וחסרים נתונים לגבי צעירים בסיכון חסרי עורף משפחתי.

אגף ממשל וחברה
قسم والمجتمع

שיתוף המידע ושיתוף הפעולה בין הגופים הינם אקוטיים לתהליכי למידה, התמקצעות, התייעלות ואיגום משאבים. אין ספק כי החכמה המשותפת עולה על חכמת הארגון הבודד וכי יחד ניתן יהיה לסייע באופן טוב יותר, נכון יותר ומדויק יותר לאותם צעירים.

אגף ממשל וחברה
قسم والمجتمع

נספחים

נספח א': הרכב חברי צוות הועדה

נספח ב': נייר רקע צעירים בסיכון חסרי עורף משפחתי

נספח ג': סקירת מענים קיימים בתחום דיור ודירוגם לפי מידת אינטנסיביות הליווי

נספחים ד'-ח': סיכומי פגישות צוות דיור והמצגות הנלוות

נספח ט': סיכומי פגישות צוות משנה למודלים

נספח י': טבלת המודלים המומלצים ע"י צוות המשנה למודלים

נספח י"א': דו"ח קבוצות מיקוד

נספח יב': מודל הדיורית

נספח יג': טיוטת מודל מעסיק ידידותי